

1. Eligijus Raila apie Renesansą Lietuvoje

Lietuviškojoje istoriografijoje XVI a. dažniausiai pristatomas kaip milžiniško kultūrinio pakilimo ir esminių politinių bei socialinių permainų laikotarpis. Iš tiesų pirmą sykį Lietuvos istorijoje regime tokią plačią reljefiškų įvykių amplitudę: [...]. Tačiau galiausiai reikėtų paklausti: ar iš tikrųjų tie pasiekimai - išsiskleidusios renesansinės minties sukeltas efektas, palietęs visas gyvenimo sritis, ar tiesiog bendralaikė sutapusių įvykių sanakaupa, neturinti jokių organinių sąsajų ne tik su renesansinių idėjų versme, bet ir tarpusavyje?

Iš tikrųjų XVI a. Lietuvoje niekas negalėjo atgimti, nes ji pati kaip integrali Vakarų civilizacijos dalis dar tebebuvo „naujagimė“, nuo 1387 m. krikšto akcijos praėjus šiek tiek daugiau kaip šimtmečiui. [...] Net garsiuosiuose Žygimanto Augusto rūmuose Vilniuje, pastatytuose sekant Vaveliu, nepaisant įvairias pareigybes užėmusių italų ir vokiečių, daugiausia dvariškių buvo iš Krokuvos. Žinoma, negalima apeiti ir Bonos Sforzos aplinkos įtakos Lietuvai, tačiau tikslumo dėlei reikėtų pažymėti, jog karalienės dvaras, gyvenęs pagal Neapolio aukštuomenės papročius, nepasižymėjo ypatingu rafinuotumu ir intelektualumu. Jos dėmesys buvo nukreiptas į Lietuvos ūkio ir finansų tvarkymą. XVI a. Lietuvos Didžioji Kunigaikštija, atsidūrusi Atgimimo epochos akivaizdoje, pati gimė kaip savitas ir visavertis europietiškos kultūros reiškiny. Apie 1500 m. Europos kultūrinė ribaėjo ties Vysla, o jau 1600 m. persikėlė į Respublikos rytus. Ties Dauguva ir Dniepru domėtasi tomis pačiomis problemomis, kurios jaudino Romą, Bazelį ir Paryžių.

Eligijus Raila, „Renesansas“, in: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kultūra: tyrinėjimai ir vaizdai, [sudarė Vytautas Ališauskas... [et al.]], Vilnius: Aidai, 2001, p. 600-602.